

Ya Basta !

Globalisering van onderop

Recensie: D. Dessers, J. Dumolyn, P.T. Jones *"Ya Basta! Globalisering van onderop"* Academia Press, Gent, 2002

Roger Jacobs

Met het succesvolle Europese Sociale Forum, dat begin november 2002 in Firenze doorging, heeft de andersglobaliseringsbeweging bewezen, geen ééndagsvlieg te zijn. Er komt dan ook geen einde aan de stroom publicaties die aan de problematiek gewijd zijn. De tegenstanders van de anders-globaliseringsbeweging hullen zich niet langer in stilzwijgen: met 'Leve de globalisering' (Houtekiet) van de Zweed Johan Norberg en B van eigen bodem B 'Marktzege' (Pelckmans) van Trends-redacteur Johan van Overtveldt, worden de ideologische messen geslepen. Maar ook de andere zijde van het ideologische spectrum laat zich niet onbetuigd. Onlangs verscheen de lang verwachte Nederlandse vertaling van 'Empire' (Van Halewyck / Van Gennep) van Michael Hardt en Antonio Negri, volgens sommige enthousiaste recensenten hét 'Manifest' van het radicale deel van de beweging. Enkele Vlaamse radicale andersglobalisten doen dan weer hun duit in het zakje met de publicatie van "Ya Basta! Globalisering van onderop" (Academia Press, Gent) waarin ze hun visie op het hoe en waarom, de theorie en de praktijk van de beweging uit de doeken doen.

Een postmoderne collage

Om de beweging te beschrijven, doen de drie geëngageerde auteurs een beroep op hun eigen ervaringen, ervaringen van hun medeactivisten en een selectie uit de eindeloze reeks boeken en tijdschriftartikelen die reeds aan het thema gewijd zijn. Het boek bestaat uit negen 'normale' hoofdstukken, die echter doorspekt zijn met interviewtjes, actieverslagen, geëngageerde poëzie en ondersteunende illustraties. Deze gevarieerde vormgeving kan beschouwd worden als een weerspiegeling van de verscheidenheid aan motivaties en standpunten die in de beweging zelf aanwezig zijn. Meer klassieke lezers B zoals ikzelf B lopen het gevaar in zo'n postmoderne collage van analyses, indrukken en stellingnamen de rode draad van het verhaal uit het oog te verliezen. Omdat het echter gaat om een collectief werk van duidelijk 'links' geprofileerde auteurs, die echter zelf niet alle drie op dezelfde golflengte zitten, mag de vraag gesteld worden, of die rode draad er wel zo toe doet. Zowel de meer verhalende en theoretische hoofdstukken, als de bijgevoegde interviews staan voor een groot deel op zichzelf en kunnen afzonderlijk gelezen worden in een volgorde die de lezer zelf kiest. De wat zwaar op de maag liggende thema's van het boek worden daardoor meer verteerbaar gemaakt. Bovendien krijg je de impliciete boodschap mee, dat de andersglobalistenbeweging gedragen wordt door geïnformeerde en mondige mensen, die zich hun denken en doen niet laten voorschrijven door intellectuele en politieke betweters.

Kapitalistische globalisering en de tegenbeweging

Twee derde van het toch wel lijvige boek (358 blz.) behandelt de geschiedenis, de theorie en de praktijk van het verzet tegen de kapitalistische globalisering.

Maar in de eerste 130 bladzijden wordt dieper ingegaan op de vraag tegen welke soort globalisering men zich te weer stelt. Daarover laat men geen twijfel bestaan: men verzet zich tegen de georkestreerde politiek om steeds meer diensten en goederen ondergeschikt te maken aan marktmechanismen. De wereld wordt één kolossale markt en het functioneren van die markt wordt overgelaten aan niet verkozen internationale instellingen. WHO, IMF, WB en MNO's laten toe, dat de geproduceerde rijkdommen geconcentreerd worden in weinige handen en in weinige landen, terwijl het fenomenale kostenplaatje afgewenteld wordt op de vele armen in Noord en Zuid, op de natuur en op de toekomstige generaties.

Deze >mythe van de vrije markt= leidt tot een vijfvoudig deficit: een groter wordende sociale kloof, ondermijning van de klassieke democratische instellingen (de nationale parlementen), culturele gelijkschakeling (Mc Donaldisering), aantasting van de menselijke zingevingskaders en ecologische destructie. In hoofdstuk II (pp. 60-92) probeert men deze beschuldigingen hard te maken, maar het pleidooi zal waarschijnlijk weinig indruk maken op de 'believers' van het marktsysteem. Enkel aan het ecologische deficit wordt een apart hoofdstuk besteed (pp. 104-122). De marktlogica dreigt de natuurlijke basis van het menselijke leven aan te tasten en de marktprofeten wordt verweten blind te blijven voor het bekende Scylla- en Charibdis-dilemma: "Hoe meer mensen in welvaart leven, hoe meer het ecosysteem in gevaar is; hoe meer het ecosysteem gevrijwaard wordt, hoe meer dit gepaard gaat met menselijke ellende".

De auteurs plaatsen hun marktkritiek in de traditie van de klassieke linkse kapitalismekritiek. Kapitalisme wordt omschreven als een oneindig accumulatieproces, voortgedreven door een onpersoonlijk proces van winstmaximalisatie, waarin menselijk welzijn slechts van bijkomstig belang is. Zij situeren zich dan ook expliciet in de postkapitalistische stroming binnen de andersglobalistenbeweging: "een andere wereld veronderstelt een nieuw economisch paradigma". Een stellingname waarmee ze zich niet direct populair zullen maken!

De beweging: een huis met vele kamers

En zo belanden wij bij het tweede deel van het boek (vanaf hoofdstuk IV, p. 132: "Sporen naar Seattle"). We maken kennis met de oorsprong van de beweging: verontwaardiging van de jonge generatie over de excessen van het kapitalisme (zowel op menselijk, als op ecologisch vlak); einde van de postmodernistische fixatie op deelproblemen en teleurgang van Oud Links en de daarmee samengaande bereidheid om de linkse theorie, strategie en praktijk terug onbevooroordeeld onder de loep te nemen. Een aantal in het oog springende historische etappes worden in herinnering gebracht: de opmars van de Zapatisten in zuidelijk Mexico en de onconventionele politieke theorie en praktijk van subcommandante Marcos; de oprichting van ATTAC in december 1997, onder inspiratie van Le Monde Diplomatique-hoofredacteur Ignacio Ramonet; het keldereren van het MAI-project in 1999; de impuls die uitging van de dynamische Braziliaanse volksbewegingen (Porto Alegre, MST, ...) en ten slotte: de demonstraties in Seattle, die de beweging in de schijnwerpers van de wereldmedia plaatsten.

De auteurs benadrukken dat het om een zeer gediversifieerde beweging gaat B een huis met uiteenlopende kamers, van ruime salons tot rommelige achterkamertjes B die bij momenten massaal en krachtdadig in de openbaarheid kan treden, maar ook permanent het gevaar loopt uiteen te vallen. De metaforen die gebruikt worden ter typering van de beweging, spreken in dat opzicht boekdelen: David tegen Goliath; Lilliputters die de plunderende Gulliver vastbinden; een nest mieren die een hoge rotswand moeten oversteken; een school vissen rond een reuzentanker; een zwerm bijen die een log beest aanvallen; vlooiën die het leven van hun drager moeilijk maken, enzovoort. Deze opbeurende beeldtaal maakt de auteurs niet blind voor het feit dat deze éénheid-in-de-verscheidenheid naar de toekomst moeilijk houdbaar zal blijken te zijn. Zoals reeds gezegd, maken zijzelf geen geheim van hun postkapitalistische gezindheid: de mondiale sociale en ecologische problematiek is niet oplosbaar binnen een kapitalistisch kader. I.t.t. hun historische voorlopers, zien zij echter geen heil meer in een sectarische politieke opstelling. Zij erkennen dus het bestaansrecht van de andere twee grote stromingen binnen de andersglobalistenbeweging en zijn bereid samen met hen een eind op te stappen: de 'deglobalisten' die pleiten voor een bepaalde mate van economische autarkie en de 'neokeynesianen' die pleiten voor een democratisch bijgestuurd internationaal kapitalisme. Wél proberen ze de beperkingen van de anderen (bijvoorbeeld de ecologische blinde vlek in het neokeynesianisme) aan te tonen, beperkingen die niet zouden bestaan binnen hun eigen postkapitalistische perspectief. Tot op zekere hoogte kunnen de diverse bewegingen samen opstappen en een vuist ballen (zie ook het tweede deel van hoofdstuk IX: 'gemeenschappelijke eisen en strategieën', p. 302-309). De wegen beginnen uiteen te lopen als er gaat gediscussieerd worden over de wenselijke maatschappij van de toekomst.

Het hedendaagse postkapitalisme vertoont twee grote zwakten. Er bestaat in de praktijk geen model van hoe het anders zou kunnen. Het is een louter 'theoretische' voorstelling die bovendien negatieve associaties oproept met politieke praktijken uit het verleden. Vervolgens bestaat zelfs op dat theoretische vlak geen eensgezindheid over hoe men die 'andere' maatschappij wil verwezenlijken. Die onenigheid is

voelbaar aanwezig in het boek. Ik heb reeds gezegd dat elk hoofdstuk op zichzelf staat, zodat desbetreffende schrijver 'zijn' thema naar eigen overtuiging kon uitwerken. Met dien verstande dat de drie auteurs overeengekomen zijn, ofwel de scherpe kantjes van bepaalde uitspraken af te ronden, ofwel besluiten zodanig formuleren, dat zowel de kool als de geit gespaard worden. De samenwerking werd dus mogelijk gemaakt ten koste van de eenduidigheid van de perspectieven. Belangrijke knelpunten worden aangegeven, maar iedere auteur lijkt zijn eigen visie te hebben over hoe de 'ontknoping' dient te gebeuren. Ik zal hieronder een drietal van die knelpunten de revue laten passeren, die volgens mij van wezenlijk belang zijn om een levenskrachtige postkapitalistische stroming te consolideren.

Het strategische vraagstuk: arbeidersbeweging en revolutie

Ondanks de uitdrukkelijke intentie van de auteurs, om een nieuw, postkapitalistisch radicalisme van de grond te krijgen, blijkt uit sommige hoofdstukken een gehechtheid aan dogma's uit het verleden. Moet de arbeidersklasse B in laatste instantie dan toch B niet beschouwd worden als drager van een radicale maatschappijverandering? Daarbij wordt duidelijk aangegeven waarom die loontrekkenden zo belangrijk zijn vanuit een 'radicaal' perspectief. "Ten eerste, biedt hun numeriek overwicht een fantastisch potentieel om de samenleving in een andere richting te sturen. Ten tweede, zorgt de plaats die ze innemen in het kapitalistische productieproces er voor, dat ze effectief kunnen wegen op de bezits- en machtsverhoudingen" (p. 287). Dit kwantitatieve belang en de strategische positie van de arbeiders zegt echter niets over hun veranderingsbereidheid. In de naoorlogse periode heeft de arbeidersbeweging zich via overleg met overheid en werkgevers opgewerkt tot systeembeheerder en steunpilaar van de sociale markteconomie. Vastbesloten om de (kapitalistische) kip met de gouden eieren NIET te slachten! In de tachtiger jaren zijn de sociaal-economische machtsverhoudingen aan het schuiven gegaan en werden de spelregels veranderd ten koste van de maatschappelijke invloed van de arbeidersbeweging. Dit heeft bij de vakbondstoppen tot een zekere ontredde geleid en misschien zien zij in de andersglobalistenbeweging een instrument om een deel van hun verloren macht en dynamiek terug te winnen. Maar niets wijst erop dat de bijsturende systeembeheerders zich in de nabije toekomst zullen ontpoppen tot radicale systeemopposanten. Daarvoor zijn de vakbondsapparaten te veel gebonden aan de gevestigde belangen (politiek, financieel, ideologisch en institutioneel).

Natuurlijk horen de vakbonden thuis in de andersglobalistenbeweging. Maar verwacht van hen geen trekkersrol. Integendeel: zij zullen steeds een voorzichtige politiek volgen in functie van een eigen agenda, die slechts herschreven zal worden als de eigen basis zich begint te roeren. Momenteel geldt echter: zet eerst zelf de kar in beweging maar laat hun voldoende ruimte om er B bij gelegenheid B mee op te springen ...

Het belang dat gehecht wordt aan het aantal en de strategische positie van de arbeiders in onze maatschappij, getuigt bovendien van een nog altijd sluimerend geloof in het oude revolutiemodel: de massa's die het Winterpaleis bestormen en van daaruit de socialistische maatschappij proclameren. Lees deze passage er eens op na: "Hoewel men van de andersglobaliseringsbeweging niet kan en niet mag verwachten dat zij in de nabije toekomst zelf voor de grote revolutionaire omwentelingen gaat zorgen, neemt dat niet weg dat we op termijn zullen moeten nadenken hoe we de economische macht in handen kunnen nemen en hoe die verregaand kan worden verdeeld binnen de nieuwe maatschappijvormen. Daarvoor moet het bestaande wereldwijde machtsonevenwicht grondig worden gecontesteerd. Symbolische strategieën worden dan waardeloos" (p. 328). Het is echter hoogst betwifelbaar en waarschijnlijk zelfs onwenselijk dat men van de ene op de andere dag 'de' vrije en gelijke samenleving zou kunnen tot stand brengen. Moeten progressieve krachten niet eerder alles in het werk stellen om het emancipatorische potentieel dat in het huidige maatschappelijke tijdsgewricht aanwezig is te realiseren en het aan de toekomstige generaties overlaten, om die maatschappij mogelijkerwijze nog vrijer en gelijkter te maken ...? De Nederlandse politieke filosoof Marius De Geus heeft ooit eens de verschillende vormen van maatschappijverandering vergeleken met het verbouwen van een bouwvallig huis. De revolutionair /'utopian engineer' wil een compleet nieuw en ingewikkeld huis ontwerpen, verlost van alle lelijkheid en de perfectie benaderend. De conservatieve reformist /'piecemeal' klusjesman houdt het oude huis in principe intact en pakt enkel de gevolgen van de slijtage aan (een nieuwe dakgoot hier of een nieuw raam daar). Daartussenin bevindt zich de radicale maar niet hemelbestormende positie van de revolutionaire reformist / renovator die het oude huis laat staan maar de structuur ervan wel diepgaand wijzigt. Historische continuïteit wordt positief geëvalueerd zonder echter de ogen te sluiten voor de radicaal

nieuwe eisen die door een menselijker toekomst gesteld worden!

Het vraagstuk van de praktijk: micro- versus macrorevolutie

In de epiloog van "Ya basta!" wordt er terecht voor gepleit om het andersglobalistische protest duurzaam te verankeren in lokale actie. De beweging heeft haar bekendheid te danken aan mediatische verstoringen van een aantal Toppen van de Groten der Aarde. Wie het heeft meegemaakt, houdt er dikwijls een triomfalistische gevoel aan over. "Nochtans lijken deze 'cumulatiepunten' voor velen een ver-van-mijn-bed-show te zijn, gevechten over onderwerpen die schijnbaar niet onmiddellijk met de dagdagelijkse strijd verbonden zijn. (...) Bovendien dwingt het feit dat onze agenda bepaald wordt door die van de neo-liberale instellingen ons tot een defensieve opstelling. Dit kan al snel een gevoel van machteloosheid en demotivatie in de hand werken, vooral in het geval er geen zichtbare directe resultaten totstandkomen" (p. 343). Het is een zeer pertinente diagnose en de conclusie van de auteurs van "Ya Basta!" is steekhoudend: "De enige gezonde weg voorwaarts is dan ook dat het globale en het lokale verzet samenkomen. Wat vandaag wordt beschouwd als dé andersglobaliseringsbeweging moet omgevormd worden tot duizend en één lokale bewegingen, die ook op het concrete microniveau weerstand bieden tegen de neoliberale politiek, waarvan de gevolgen zich keer op keer manifesteren als dakloosheid, loonmatiging, stijging van de huurprijzen, meer blauw op straat, criminalisering van de migranten en allerlei aanvallen op de openbare dienstverlening. We moeten leren globaal én lokaal te denken, en lokaal én globaal te handelen" (p. 344). Die laatste zin getuigt dan toch weer van een zekere dubbelzinnigheid: laat ons zowel het ene als het andere doen, terwijl het probleem net is dat de twee niet samen kunnen gaan omdat dit te veel energie zou opsorpen. De enige correcte conclusie zou zijn: het zwaartepunt van onze activiteiten moet geconcentreerd worden in het lokale, omdat slechts op die manier een gunstige voedingsbodem voor een globale verandering op wat langere termijn gecreëerd kan worden. Versterking van het 'middenveld' en van het basiswerk, is de enige manier om andersglobalistische ideeën en eisen post te laten vatten in de hoofden en de harten van dié bevolkingsgroepen die momenteel de eerste slachtoffers zijn van de 'globalisering van bovenuit'. De beweging wordt niet vooruit geholpen met wollige voorstellen die de kool en de geit sparen en geen helderheid in perspectief scheppen!

Het vraagstuk van de theorie: naar een postmodern radicalisme

De auteurs gaan er terecht van uit, dat de postkapitalistische stroming nood heeft aan een min of meer coherente maatschappijtheorie die een diagnose stelt van de kwalen van onze tijd en onze ogen opent voor nieuwe actie- en strijdvormen, waarmee die wereld veranderd kan worden. De Amerikaanse politicoloog Carl Boggs noemde dit enige jaren terug: de nood aan een nieuw postmarxistisch radicalisme. Marxisme heeft ons geleerd dat vrijheid zonder gelijkheid leidt tot onrecht & privilege; anarchisme dat gelijkheid zonder vrijheid uitmondt in slavernij & brutaliteit; neo-anarchisme en feminisme dat menselijke emancipatie permanente strijd tegen machtsongelijkheden in alle maatschappelijke sferen veronderstelt; ecologie dat de strijd voor socialisme, vrijheid en emancipatie niet ten koste mag gaan van de integriteit van onze natuurlijke omgeving. Dat stelt ons voor de opdracht, een nieuw Groot Verhaal uit te denken dat de waardevolle elementen van de oude en nieuwe sociale bewegingen samenbrengt om een mobiliserend historisch inzicht mogelijk te maken. Tegelijkertijd moeten we er ons van bewust zijn, dat Grote Verhalen noodzakelijkerwijze tijdsgebonden, selectief en dus onvolledig en onaf zijn en dat ze voortdurend moeten bijgesteld en soms vervangen worden door een volledig nieuw theoretisch paradigma. Dat Verhaal moet dus eerder één mogelijk verhaal zijn dat 'dissensus'(i.t.t. consensus) toelaat en aldus als motor kan fungeren voor een voortdurende, gepassioneerde dialoog.

"Ya Basta!" geeft in dit opzicht uiteenlopende signalen, waarvan het voorstel van voorwoord-schrijver Jan Blommaert (overigens een stevige linkse pilaar in het schrale intellectuele landschap van Vlaanderen) om ons terug te gaan verdiepen in de klassieke progressieve traditie (Wallerstein, Hobsbawn, Habermas e.d.) mij het minst geïnspireerd lijkt. Waardevolle intellectuele bijdragen mogen inderdaad niet verwaarloosd worden, maar de beweging heeft momenteel weinig boodschap aan abstracte theorieën die een kluijfe naar de mond zijn van academici. De auteurs zelf spreken zich op het einde van hun boek uit voor een 'libertair marxisme' à la Daniel Guérin. De intentie om vervallen ideologische scheidingsmuren te slopen is lovenswaardig, maar om daarvoor je mosterd te gaan zoeken bij een verdienstelijke, maar toch niet erg diepgravende en dus tijdsgebonden denker uit de zestiger jaren, lijkt me weinig perspectief te bieden. De jonge leeftijd van de auteurs speelt hen daarbij ongetwijfeld parten. De onvermijdelijke referentie naar de

Oikos, Politiek, milieu, cultuur, 25, 2/2003, Uitgelezen

hedendaagse radicale bestseller 'Empire' van Negri/ Hardt (pp. 246-47) is dan weer positief, maar hier dreigt nogmaals het gevaar zijn politieke boodschap te verbinden met een abstracte en (mogelijkerwijze) modieuze theorie, waarvan de meerwaarde voor de dagdagelijkse strijd niet altijd duidelijk is ("onverteerbare kost thuishorend in een wereld van doctoraatsthesisen, een impasse", zo recenseerde onlangs de Britse autonome marxist John Holloway 'Empire'). Zelf zou ik eerder gaan zoeken bij de theoretici van autonomie, convivialiteit, zelf-valorisatie en strijd om waardigheid (autonome en vernieuwende marxisten als Harry Cleaver en John Holloway, oude waarden als de pas overleden Ivan Illich en de nog steeds strijdbare André Gorz) en de theoretici van het radicale democratische alternatief (Murray Bookchin, Takis Fotopoulos en Michael Albert). Sommige van bovenvermelde auteurs worden vermeld in "Ya basta!", maar het gaat eerder om een oppervlakkige verwijzing. Voor een grondige kennis en verwerking van hun ideeën zullen we moeten wachten op een volgende postkapitalistische publicatie.

"Ya Basta!" is, mede omwille van alle bedenkingen die het oproept, verplichte literatuur voor alle mensen die inventief willen werken aan een nieuwe, andere, betere en humanere wereld. Het is een 'open boek' dat verder geschreven en opnieuw geschreven dient te worden via de politieke discussies en inspirerende praktijken waartoe het uitnodigt. Een boek zoals er in deze tijd te weinig geschreven worden!

(zie ook website: www.yabasta.be)